

ANALIZA DELOVANJA ŠTUDIJSKIH KROŽKOV V SLOVENIJI

Uvajanje neformalnih oblik učenja

Leta 1992 smo na Andragoškem centru Slovenije začeli delo v zvezi s projektom Študijski krožki. V tem letu smo pripravljali in opredelili strokovna izhodišča, na katerih temelji projekt in ki so osnova za spremljanje in ocenjevanje dosežkov. Opredelili smo raziskovalna vprašanja in hipoteze ter določili metodologijo raziskovanja in raziskovalne instrumente. Leta 1993 je bila pripravljalna faza končana, tako da so jeseni tega leta začeli uvajati prve študijske krožke v Sloveniji. Potek projekta so ves čas skrbno spremljali in analizirali. Do danes smo dosegli zavidljive uspehe, o katerih bom spregovorila v pričujočem zapisu, ki je rezultat skrbnega triletnega spremljanja in analiziranja dosežkov projekta. Izdelavo analize sta omogočila

Uvajanje nove oblike učenja je zahtevno delo, ker je treba predvideti in upoštevati številne dejavnike in posebnosti naše družbe, nikakor pa ne sme biti le prenos tujih oblik v naše okolje, to jih namreč lahko zavrne.

Ministrstvo za šolstvo in šport in Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve. Brez te podpore ne bi bilo mogoče uvajati in razvijati projekta v prakso. Za to je treba nekajletno spremljanje in svetovanje, kajti le tako ustvarimo v okolju takšne razmere, ki omogočajo obstoj določenih dejavnosti, ki jih na novo uvedemo.

ZNAČILNOSTI ŠTUDIJSKIH KROŽKOV

Študijski krožki so neformalna oblika učenja, ki je splošno znana; najdaljšo tradicijo imajo na Švedskem, kjer so jih začeli uvajati na začetku tega stoletja.

V preteklosti smo imeli pri nas že nekatere podobne oblike spontanega učenja v skupinah, le drugače so se imenovale – čitalniško

gibanje, skupinsko učenje v podjetjih, krožki na univerzi za tretje življensko obdobje ipd.

Študijske krožke sestavlja skupina ljudi, ki jih povezujejo enaki interesi. Delujejo po načelih enakopravnosti in demokratičnosti, sprostosti, sodelovanja in prijateljstva, svobodni izbiri ciljev, aktivnosti članov, kontinuiranosti in načrtovanju dela, na podlagi zbiranja gradiva in na spreminjanju okolja in samega sebe. Najpomembnejši dejavnik študijskih krožkov so torej ljudje, njihovo znanje in izkušnje, ki jih prinašajo s seboj, ter njihova pripravljenost, da jih izmenjujejo z drugimi.

Študijski krožek sestavlja pet do dvanajst članov, ki so vsi odgovorni za delo v njem, in kot skupina obravnavajo skupne probleme ter z rezultati svojega dela seznanjajo tudi širše okolje. Mentor študijskega krožka predlaga metode in skrbi za kontinuiteto ter organizacijo dela, spodbuja sodelovanje njegovih članov in je nekakšna gibalna sila krožka. Vodja na ravni organizacije, ki izvaja študijske krožke, skrbi za obveščanje okolja, animacijo članov, prostore za več študijskih krožkov v organizaciji in za vse tisto, za kar skrbi tudi mentor. Nikakor pa mentorji in vodje niso učitelji voditelji, ki bi morali poudarjati svoje znanje in s tem ustvarjati avtoritativni odnos do drugih članov skupine.

Teme, ki jih člani študijskega krožka obravnavajo, so zelo pestre in čeprav so po področju in po naslovu enake, se med seboj razlikujejo zaradi različnih izobraževalnih in akcijskih ciljev, ki si jih postavijo na začetku delovanja krožka. To pomeni, da na začetku delovanja krožka skupina določi osnovne smernice delovanja, kot so: kaj se želijo naučiti (izobraževalni cilji), kako se bodo naučili (metode in viri) in kako bodo dosežke dela predstavili ožjemu in širšemu okolju (akcijski cilji).

Sestajajo se tako, kot se dogovorijo, najpogostejše je to enkrat na teden po dve ali tri ure, za obravnavo in za zaokrožitev določene teme pa je potrebnih več kot 20 ur. Pri delu si pomagajo z različnimi viri, ki so jim dosegljivi, od pisanih, slikovnih, avdio-vizualnih do strokovnjakov ali drugih živih virov, ki določeno temo dobro poznajo. Po končanem delu predstavijo dosežke tudi širšemu okolju, na razstavah, okroglih mizah, očiščevalnih akcijah, v zvezi z izdajami knjig, priročnikov, brošur, videokaset, zgibank ipd.

POTEK PROJEKTA

Leta 1992 smo začeli na Andragoškem centru Slovenije pripravljati študijsko gradivo, program usposabljanja izvajalcev študijskih krožkov, izvedbeni ter finančni načrt za uvažanje projekta v prakso, opredelili organizacijske strukture ter informacijske poti in izdelali načrt evalvacije. Projekt je finančno podprlo in ga še vedno podpira Ministrstvo za šolstvo in šport.

Leta 1993 smo pripravili študijsko gradivo in program usposabljanja do te faze, da je bilo mogoče usposobiti prve izvajalce študijskih krožkov. K sodelovanju smo na osnovi javnega razpisa najprej povabili organizacije, ki so že izvajale izobraževanje odraslih: ljudske univerze in nekatere zasebne izobraževalne organizacije. Z njimi smo sklenili pogodbo, ki jih je obvezovala, da bodo njihovi usposobljeni mentorji izvajali študijske krožke, sicer bodo morali vrniti stroške usposabljanja. Za izvedbo krožkov so prejeli tudi denarno pomoč, ki je le deloma pokrivala materialne ter organizacijske stroške, in nadomestek za mentorjevo delo. Pravico do teh sredstev so dobili vsi tisti, ki so se prijavili na javni razpis in ki so imeli usposobljene vodje ter mentorje.

Organizacije so na osnovi javnega razpisa poslane na usposabljanje ljudi, ki so bili pripravljeni sodelovati v projektu in ki so imeli najmanj višjo izobrazbo (za vodje) in najmanj srednjo izobrazbo (za mentorje krožkov). Pri tem nismo zahtevali posebne predizobrazbe.

Usposabljanje traja 48 šolskih ur. V tem času se seznanjajo z osnovnimi načeli in cilji študijskega krožka, andragoškim ciklusom, osnovami komunikacije, metodami animacije in dela z odraslimi, z izborom virov učenja, pa tudi z evalvacijo in organizacijo dela v študij-

skem krožku. Usposabljanje je zamišljeno tako, da vključuje precej delavnic, ki naj bi čim bolj spominjale na študijske krožke. Po končanem usposabljanju morajo udeleženci izdelati seminarsko nalogo, v kateri opredelijo načrt dela v študijskem krožku ali izdelajo načrt sociokulturne animacije okolja. Odziv udeležencev na takšen način dela in usposabljanja je zelo dober.

Prvi študijski krožki so začeli delovati jeseni 1993. Do junija 1994 leta je delovalo 36 krožkov z več kot 300 udeleženci. Delovanje študijskih krožkov smo ves čas evalvacijsko spremljali na terenu. Obiskali smo udeležence krožkov, se z njimi pogovorili, prav tako tudi z mentorji in vodji. Tako smo dobili dokaj objektivno sliko o delovanju študijskih krožkov. Ugotovili smo, da so temeljne postavke projekta izvedljive v praksi in da študijske krožke kot novo obliko učenja ljudje lepo sprejemajo. Takšen odziv nas je opogumil, da smo razširili projekt, tako da smo leto kasneje povabili tudi druge organizacije, društva, združenja, sindikati ipd., za katere izobraževanje ni osnovna dejavnost.

REZULTATI PROJEKTA

Projekt deluje že četrto leto, vsako leto pa ga spremljamo na terenu. Glede na rezultate evalvacije lahko z zadovoljstvom ugotovimo, da smo na pravi poti in da so ljudje lepo sprejeli takšno obliko učenja. To trditev lahko podkrepimo s podatki, ki smo jih vsa ta leta skrbno zbirali in kažejo njegov kontinuiran razvoj.

Podatke imamo zbrane za pretekla tri šolska leta, četrto leto pa še poteka. Zbiramo jih na osnovi poročil, ki nam jih pošiljajo po končanem študijskem krožku vodje in mentorji študijskih krožkov, na osnovi vodenih razgovorov z vodji in mentorji študijskih krožkov, anketiranja njihovih udeležencev in opazovanja dela študijskih krožkov. Za vsako od omenjenih metod uporabljamo posebne instrumente evalvacije. Podatke, ki jih predstavljamo, smo dobili na osnovi dobljenih poročil.

Gotovo je najpomembnejši podatek o ljudeh, ki so se vključevali v študijske krožke, njihova starostna, izobrazbena in spolna struktura. S stališča razvoja projekta je zanimivo tu-

Študijski krožki so v Sloveniji zaživel kot projekt leta 1992.

di število študijskih krožkov ter njihova razpršenost po organizacijah in slovenskih krajih. Navedeni podatki so zbrani in obdelani na osnovi poročil, ki jih vodje oddajo po končanem študijskem krožku, s čimer potrdijo izvedbo študijskega krožka.

UDELEŽENCI ŠTUDIJSKIH KROŽKOV

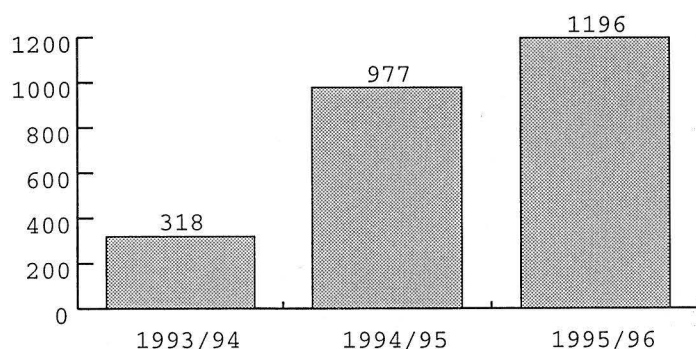
Število udeležencev se vsako leto povečuje; najbolj se je povečalo med prvim in drugim letom delovanja, ko se je število udeležencev potrojilo. Med drugim in tretjim letom pa se je povečalo za 22,4 odstotka, tako da je bilo 3,7-krat večje kot v prvem letu.

Preglednica 1: Število udeležencev študijskih krožkov

Šolsko leto	1993/94	1994/95	1995/96
Udeleženci	318	977	1196

V študijske krožke se je vsako leto v povprečju vključevalo 830 udeležencev, kar pa za naše razmere ni zanemarljivo, saj to pomeni 0,4 promila prebivalstva Slovenije.

Slika 1: Število udeležencev študijskih krožkov v letih 1993/94, 1994/95 in 1995/96

Zanimiva je spolna struktura, saj je tri četrtine udeležencev ženskega spola – v triletnem povprečju 75,41 odstotka. Razlogov za tako velik odziv žensk nismo posebej preučevali, lahko pa jih je več: dojemljivost za novosti, možnosti za družabnost, ustrezen čas, večja dojemljivost za neformalne oblike izobraževanja, odmaknjenost od družbenega dogajanja (materinstvo) ipd.

Preglednica 2: Spol udeležencev (skupno število v absolutnem številu in deležih)

Šolsko leto	1993/94	1994/95	1995/96
Spol	f	f	f
moški	88	151	324
ženske	228	651	872

AS 2/97

Izobrazbena struktura udeležencev študijskih krožkov je pričakovana, ker morajo biti udeleženci precej samostojni in samoiniciativni, to pa brez temeljne izobrazbe težko dosežejo. Tako ima dobre tri četrtine udeležencev najmanj srednjo izobrazbo. Razveseljav podatek je tudi skoraj 10-odstotni delež udeležencev z dokončano ali nedokončano osnovno šolo, to pomeni, da se v to obliko izobraževanja počasi vključuje tudi tisto prebivalstvo, ki je zaradi nizke izobrazbe pogosto potisnjeno na rob družbenega dogajanja.

Preglednica 3: Izobrazba udeležencev (v absolutnem številu in deležih)

Šolsko leto	1993/94	1994/95	1995/96
Izobrazba	f	f	f
nedokončana			
osnovna šola	2	9	7
osnovna šola	26	69	110
poklicna šola	59	86	170
srednja šola	94	285	424
višja šola	76	153	251
visoka šola	53	155	222
magisterij, doktorat	6	12	12

Študijski krožki kot oblika izobraževanja najbolj ustrezajo aktivnem delu prebivalstva, saj je v povprečju polovica udeležencev stara od 27 do 45 let, sledijo jim udeleženci, stari od 46 do 60 let (četrtina udeležencev), ki so še vedno v dejavnem življenjskem obdobju in jim ta oblika učenja omogoča, da se samouresničujejo in uveljavijo v okolju, v katerem živijo in/ali delajo.

Preglednica 4: Starost udeležencev (v absolutnem številu in deležih)

Šolsko leto	1993/94	1994/95	1995/96
Starost	f	f	f
do 26 let	25	133	218
27-45 let	178	324	535
46-60 let	81	203	326
nad 60 let	32	109	117

Pričakovanja glede zaposlitvenega statusa so se uresničila, zlasti po ugotovitvi, da je tri četrtine udeležencev v dejavnem življenjskem obdobju. V družbenem ali zasebnem sektorju je zaposlenih v povprečju 60 odstotkov udeležencev. Precejšen je tudi delež upokojujencev (povprečno 22,5 odstotka) ter dijakov in/ali študentov, za katere nismo pričakovali, da se bodo vključevali, ker so vključeni že v druge

izobraževalne programe. Njihova vključenost kaže, da so takšne oblike izobraževanja sprejemljive tudi za mlade. Nekoliko manj je kmetov in gospodinj, katerih delež pada, zlasti z vidika socialne vključenosti tega dela prebivalstva v družbeno dogajanje pa je škoda, da se njihovo število zmanjšuje. Podobno velja tudi za kategorijo brezposelnih, za katere bi bila ta oblika še posebej primerna, predvsem s stališča socialnega vključevanja. Treba je vedeti, da se te kategorije prebivalstva vključujejo predvsem v tiste oblike izobraževanja, ki jim omogočajo večjo konkurenčnost na trgu delovne sile (dokvalifikacijo, prekvalifikacijo, usposabljanje ipd.).

Preglednica 5: Udeleženci po delovnem položaju/statusu

Šolsko leto	1993/94		1994/95		1995/96	
Izobrazba	f	delež	f	delež	f	delež
družbeni sektor	164	51,89	392	50,97	593	49,58
zasebni sektor	36	11,39	67	8,71	116	9,70
brezposelni	22	6,97	17	2,21	86	7,19
upokojenci	62	19,62	192	24,97	273	22,83
kmetje	4	1,27	13	1,69	16	1,34
gospodinje	17	5,38	29	3,77	28	2,34
dijaki/študentje	11	3,48	59	7,67	84	7,02

ŠTUDIJSKI KROŽKI IN IZVAJALCI

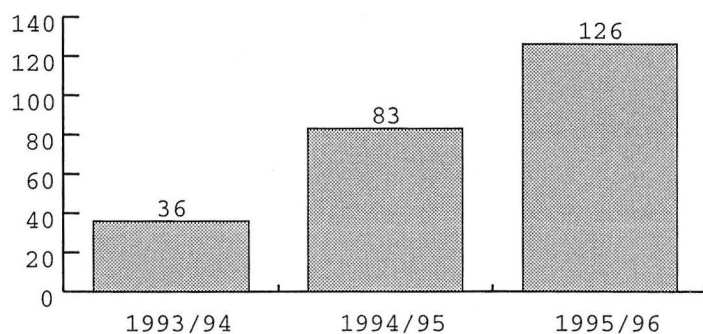
Število študijskih krožkov, ki so zajeti v evalvacijo se iz leta v leto povečuje. V letu 1993/94 je delovalo 36 krožkov, leto kasneje 83, v letu 1995/96 pa že 126. Največje povečanje pa je opazno v drugem letu delovanja projekta (2,3-kratna rast). Od začetka pa do sedaj se je število krožkov povečalo 3,5-krat.

Skupaj je bilo do sedaj izvedenih 245 študijskih krožkov, skupno torej okrog 2500 ljudi. Posamezen krožek pa je v povprečju obiskovalo 10 oseb.

Preglednica 6: Organizacije/ustanove, ki so organizirale študijske krožke

Šolsko leto	1993/94		1994/95		1995/96	
Izobrazba	f	delež	f	delež	f	delež
ljudske univerze	9	56,25	15	45,45	16	32,65
zasebne izobraževalne organizacije	6	37,50	10	30,30	15	30,61
druge organizacije	0	0,00	6	18,18	12	24,50
društva	1	6,25	1	3,03	6	12,24
posamezniki	0	0,00	1	3,03	0	0,00
Skupaj	16	100	33	100	49	100

Slika 2: Število študijskih krožkov v letih 1993/94, 1994/95 in 1995/96

Krožki so po Sloveniji dokaj enakomerno razporejeni, kar je bil tudi cilj projekta. Pojavljajo se še področja, ki še niso vključena v projekt, toda upamo, da jih bomo v naslednjih letih uspeli pokriti. Omenili smo, da smo v začetku k projektu pritegnili izobraževalne organizacije za odrasle, predvsem ljudske univerze in zasebne izobraževalne organizacije, kasneje pa tudi druge organizacije, društva in posameznike. Delež prvih dveh organizacij se zato vidno zmanjšuje, čeprav je v povprečju 50-odstoten, povečuje pa se delež drugih organizacij in društev. Kategorija »posamezniki« je bila kot posebna kategorija vključena v projekt samo eno leto, kasneje pa se je morala priključiti organizacijam, ker je bilo preveč izvedbenih težav, zlasti pri sofinanciranju krožkov.

Število organizacij, ki so vključene v projekt, se je v treh letih potrojilo. Na njihovo vključevanje v projekt je bilo mogoče vplivati, ker je bilo povpraševanje večje kot možnosti vključevanja. Število novih organizacij je bilo in je še odvisno od denarnih sredstev, ki jih Ministrstvo za šolstvo in šport namenja za to obliko izobraževanja.

Tako so v letu 1993/94 študijske krožke izvajali v 21 različnih krajih, v letu 1994/95 v 41 krajih, leta 1995/96 pa se je število krajev povzpelo že na 56.

Tudi število krajev, v katerih izvajajo študijske krožke, se je v drugem letu delovanja skoraj podvojilo, v tretjem letu delovanja pa se je povečalo za nekaj več kot tretjino (36,58 odstotka), kar je 2,6-krat več kot prvo leto. Pri tem upoštevamo vse kraje ne glede na njihovo velikost.

Od sedeža organizacije, ki je vključena v pro-

jekt, in od vodij ter mentorjev, ki izvajajo študijske krožke, je odvisno, v katerih krajih jih organizirajo.

Od leta 1993 do zdaj je bilo usposobljenih skupaj 195 vodij in mentorjev, pri tem jih je bilo največ usposobljenih v tretjem letu delovanja projekta. Nekateri med njimi so se priključili drugim projektom, v sklopu katerih izvajajo študijske krožke, ki pa niso zajeti v to evalvacijo. Tisti, ki so se usposobili v šolskem letu 1995/96, bodo študijske krožke začeli izvajati šele letošnje leto.

SKLEPNE MISLI

Ugotavljamo, da je bilo od začetka delovanja projekta pa do sedaj v skupaj 245 študijskih krožkih približno 2500 udeležencev, kar pomeni, da se je v posamezen krožek povprečno vključilo 10 udeležencev.

V študijske krožke se vključujejo ljudje, ki so pripravljeni na samostojno delo, zato je izobrazbena struktura udeležencev pričakovana, saj ima v povprečju dobre tri četrtine udeležencev najmanj srednjo izobrazbo.

Študijski krožki so razmeroma dober način socialnega vključevanja ljudi, ki živijo na družbenem obrobju (gospodinje, upokoјenci, brezposelni) in se redkeje udeležujejo drugih oblik izobraževanja. Očitno je, da tudi ta populacija potrebuje novo znanje, le vsebine, metode in možnosti za učenje morajo biti taki, da jih motivirajo.

Starostna sestava udeležencev študijskih krožkov je zelo ugodna, saj zajemajo najbolj dejavno populacijo v starosti od 27 in 45 let, ki je večinoma zaposlena v družbenem ali zasebnem sektorju. Ni pa zanemarljivo, da študijski krožki ustrezajo tudi potrebam starejših in mlajših prebivalcev.

Študijski krožki so zanimivi za izobraževalne organizacije in za druge organizacije, za katere izobraževanje ni osnovna dejavnost.

Projekt pokriva že skoraj vso Slovenijo, obstajajo sicer še nekatera nepokrita področja, toda upamo, da bodo tudi na teh študijske krožke kmalu organizirali.

V treh letih delovanja projekta se je za vodje in mentorje študijskih krožkov usposobilo 195 ljudi. Zanimanje za vključitev v projekt se vsako leto povečuje, tako da ne moremo sprejeti vseh organizacij, ki se prijavijo na naš razpis, ker so denarna sredstva za izvedbo projekta na žalost omejena.

Študijski krožki so za majhne kraje in kraje, kjer nimajo nobenih izobraževalnih možnosti, priložnost za učenje, druženje in delovanje v okolju. Izredno pomembno je, da je bil denar za izpeljavo projekta zagotovljen in da je bil na voljo na začetku njihovega delovanja. Brez tega prav gotovo ne bi bilo takih dosežkov. Letos smo prvič opazili, da so se začele odzivati na študijske krožke lokalne skupnosti in jih tudi denarno podpirati, kar je potrdilo našo domnevo, da je pri inovacijskih projektih pomembno, da so izpolnjeni temeljni strokovni pogoji in da je poskrbljeno za izobraževanje nosilcev, treba pa je zagotoviti tudi potrebna sredstva za inkubacijsko dobo vpeljevanja projekta, sicer ni mogoče pričakovati dobrih uspehov. Menimo, da je projekt na dobri poti, da se vključi v okolje in zaživi kot samostojna dejavnost, to lahko sklepamo iz pričujočih izidov, hkrati pa ugotavljamo, da lokalne skupnosti še ne podpirajo projekt toliko, da bi se lahko ta uveljavil kot samostojna dejavnost brez večinske podpore države.

LITERATURA

Ball J., Stephen, Staffan Larsson: The Struggle for Democratic Education/Equality and Participation in Sweden, The Falmer Press, New York, Philadelphia, London, 1989.

Karlson, Irmtraut in Lars, Ulf Lundgren, Karl Neidel: Študijski krožki, Dunaj, 1991.

Klemenčič, Sonja: Učimo se v študijskih krožkih, Andragoški center Republike Slovenije, 1995. Študije in raziskave; 3.

Mijoč, Nena, Krajnc, Ana, Findeisen, Dušana: Študijski krožki, Andragoški center Slovenije, Ljubljana 1993.

Študijski krožki v vlogi spreminjanja izobraževanja in demokratizacije življenja v lokalni skupnosti: raziskovalni podprojekt: sklepno poročilo – voditeljica podprojekta Sonja Klemenčič; raziskovalni sodelavci: Boris Kožuh, Vilma Malečkar, Nena Mijoč, Ester Možina, Jasmina Mirčeva, Mateja Tabar. – Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije, 1996. (Usposabljanje za življenjsko uspešnost in študijski krožki v vlogi spreminjanja izobraževanja in demokratizacije življenja v lokalni skupnosti).

Analiza delovanja študijskih krožkov v šolskem letu 1995/96, poročilo o delu projekta Študijski krožki – voditeljica projekta Sonja Klemenčič, analizo izdelali Slavica Černoša in Vilma Malečkar, Andragoški center Slovenije, Ljubljana, 1997.